

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA EĞİTİME YÖNELİK İLK ADIM: HALK KÜLTÜRÜ DERSİ

The First Step at the Education of the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Folk Culture Course

Doç. Dr. M. Muhtar KUTLU*

Öz

Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi'nin eğitime yönelik öngörülerini bağlamında, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İlköğretim okullarının 6. 7. 8. sınıflarında "halk kültürü" adlı, 1 saatlik seçmeli ders, 2006-2007 Eğitim-Öğretim yılından itibaren aşamalı olarak uygulamaya konulmuştur. Bu gelişme somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik örgün eğitim alanında gerçekleştirilen ilk ve olumlu bir adım olmuştur. Bu gelişmenin ardında UNESCO ile gündeme gelen "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" ve buna bağlı izlenen süreçlerin önemli bir payı vardır. Kuşkusuz sözleşmenin öngördüğü eğitim çabaları örgün eğitimle sınırlı değildir. Yaygın eğitim alanında gerçekleştirilecekler için "Halk Kültürü Dersi"ni alacak öğrencilerin yaş grupları dikkate alındığında önemli bir zemin oluşturacaktır. Bu yazıda dersin temel gerekçeleri, "Halk Kültürü Dersi Öğretim Programı" hazırlık süreçleri, dersin yapısı ve gelecekte yapılması gerekenler konusu ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Halkbilim, Halk Kültürü, Halk Kültürü Dersi, SOKÜM Sözleşmesi, Milli Eğitim Bakanlığı.

ABSTRACT

In the context of foresights of "The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage" on education, one hour elective "folk culture" course has been put into action for Primary Schools (6. 7. 8. grades) of Ministry of National Education since 2006-2007 school year. This expansion has been the first positive step about the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage in the formal education field. The Convention of the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage which has been a current issue with UNESCO and process that is connected to the convention has the important contribution to this expansion. Definitely, convention's suggestions about encouraging the education is not limited only with the formal education. "Folk Culture Course" will constitute an important ground for the informal education when the age of "Folk Culture Course" students is considered. In this text, basic grounds of the course, preparation period of "Folk Culture Course Teaching Program", structure of the course and future requirements are considered.

Key Words

Folklore, Folk Culture, Folk Culture Course, The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Ministry of National Education.

Giriş

Bilindiği gibi UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihinde kabul ettiği, Türkiye'nin de 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olduğu "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"nin önemli amaçlarından biri, bu mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı ve farkındalığı artır-

maktır. Dokuz bölüm ve kırk maddeden oluşan sözleşme, özellikle "Eğitim, Duyarlılığın ve Kapasitenin Güçlendirilmesi" adlı 14. maddede sözleşmeye taraf devletlerin uygun önlemlerle gerçekleştirmeye çalışacakları hususlara işaret etmektedir. Söz konusu 14. maddede belirtilenlerin ortak paydasında ve alınacak önlemlerin başında eğitim gelmekte;

* Ankara Üniv. D.T.C.F Halkbilim Bölümü Öğretim Üyesi. mkutlu@humanity.ankara.edu.tr

örgün ve yaygın eğitim programlarında somut olmayan kültürel mirasın korunmasının yer alması öngörülmektedir (Oğuz vd. 2005:163-171). Sözleşme her ülkenin kendi somut olmayan kültürel mirasını geliştirmesini ve başta eğitim ve iletişim kurumları olmak üzere, bütün kültürel aktarım ve süreçlerinde değerlendirilmesini de istemektedir.

Süreçler

Sözleşmenin eğitime yönelik öngörülerini bağlamında Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı ilköğretim ikinci basamak düzeyindeki öğretim programları içinde “Halk Kültürü” adlı bir dersin yer alması düşüncesi bu sürecin ilk adımı olmuştur. Bu başlangıç 1970’li yıllardan bu yana halkbilimcilerin gündeminden hiç düşmeyen ve girilen birçok çabaya rağmen bu uzun süreçte kararsızlıklara, ertelemelere uğrayarak, gerçekleştirilemediği bir ortamda öğretim programlarında halkbilim disiplinine ilişkin ya da uzantısı olabilecek bir dersin yer alması önemli bir gelişmedir. Kuşkusuz bu gelişmenin ardında UNESCO ile gündeme gelen *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* ve izlenen süreçlerin önemli payı olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bu sürece dâhil edilerek, alan uzmanları ile yürütülecek hazırlık çalışmalarının ardından İlköğretim 6. 7. ve 8. sınıflarında sözleşmenin amaç ve ilkelerine uygun bir şekilde “Halk Kültürü” dersinin konulması kararlaştırılmıştır.

“Halk Kültürü Dersi Öğretim Programı” hazırlık çalışmalarına, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca -14.07.2005 tarih ve 192 sayılı kararı ile- oluşturulan ve içinde

üniversitelerin ilgili bölümlerinden alan uzmanı akademisyenlerin, kurul üyelerinin ve program geliştirme uzmanlarının yer aldığı özel ihtisas komisyonunca başlanmıştır. Komisyon katılımcıları görev unvanlarıyla aşağıdaki tabloda verilmektedir:

HALK KÜLTÜRÜ PROGRAM GELİŞTİRME ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU

PROGRAM DANIŞMANLARI

Prof. Dr. Gürbüz ERGİNER

A.Ü. D.T.C.F. Halkbilim Bölümü Bşk.

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

G.Ü. Fen Ed. Fak. Türk Halk Bilimi Bölümü
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması
Sözleşmesi Hükümetlerarası Komite Türkiye
Temsilcisi

Doç. Dr. M. Muhtar KUTLU

A.Ü. D.T.C.F. Halkbilim Bölümü
UTMK Somut Olmayan Kültürel Miras
İhtisas Komitesi Üyesi

Yard. Doç. Dr. Ali YAKICI

G.Ü. Eğitim Fakültesi

Mehmet ÖZBEK

Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Müziği
Korusu Şefi

KOMİSYON ÜYELERİ

M. Latif ÇİÇEK

Kurul Üyesi

Dr. Vahap ÖZPOLAT

Kurul Üyesi Kurul Bşk. Yardımcısı

Selma UYSAL

Halk Bilimi Uzmanı

Rahime DEMİR

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Şükriye DOMBAYCI

Felsefe Grubu Öğretmeni

Mehmet Akif SÜTÇÜ

Program Geliştirme Uzmanı

ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME

Çetin TORAMAN

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Banu ÖZDEMİR

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Halk Kültürü Program Geliştirme Özel İhtisas Komisyonu, “Halk Kültürü Dersi”nin öğretim programlarını oluştururken, sözleşme ile eğitim alanında gündeme gelen yükümlülükleri ve bir kültür araştırma alanı olan halkbilim disiplininin temel ilke ve yaklaşımlarını bir arada benimsemiş, dersin kapsamı ve içeriği açısından bu iki alanın uyumu- na büyük özen göstermiştir.

Halkbilim, Halk Kültürü ve SO- KÜM Sözleşmesi

Halk Kültürü dersi için hazırlanan öğretim programı ve kılavuz kitaplarında halk kültürü şöyle tanımlanmaktadır: “...*üretilen, yaşatılan, sözlü ve yazılı olarak gelecek kuşaklara aktarılan, özgün olmayan ve geleneksel alanlarda yoğunlaşan ortak değer, davranışlarla yaşayış kalıplarının bütünüdür*” (MEB 2006:5). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi halk kültürü bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla geleceğe bağlı gelenek, davranış kalıpları ve uygulamalardan oluşmaktadır. Bir kültüre ait olmanın sözel ve geleneksel bütün yönlerini içerdiği gibi aynı zamanda bir toplumun belleği olarak geçmişle geleceği birbirine bağlamaktadır. Halk kültürünü köy ve köylüyle ilişkilendirme ve bu alandaki çalışmaları derleme ve sınıflandırma çabaları ile sınırlandırma alışkanlığının çok ötesinde bir yaklaşım söz konusudur. Modernitenin ortaya çıkardığı tarihsel, toplumsal ve kültürel bir dönüşümün ürünü olarak doğan “folklor” düşüncesi, tarihsel başlangıcında yeni bir araştırma alanı olarak doğarken aradan geçen zaman içinde sosyal bilimlerin değişen doğası ve disiplinlerarasılığın öne çıktığı bir dönemde daha geniş ve daha kapsayıcı bir çalışma çerçevesine oturtulması

gerekmektedir. Bu nedenle halkbilim, bilim olarak gelişmesini sürdürdükçe konu alanı kırdan kente, sözlü ve yazılı gelenekten endüstriyel toplumun günlük ilişkilerine kadar genişlemektedir. Halk kültürünün modern toplumla ve bu toplum içinde -çağdaş kentin kültürel aktarım alanlarında- üretilen, yaratılan, yaşatılan kültürel formlarla yakından ilişkili olduğunu, moderniteyi ve günümüzde küresel dünyanın kültürel kodlarını anlama çabasına dönüştüğünü de söyleyebiliriz. Söze, eyleme, nesneye ve mekâna dayalı her türden kültürel anlamlı formu konu edinen bir araştırma alanının “Halk Kültürü” adı altında bir ders olarak öğretim programlarında yer alması, olumlu bir gelişme olarak değerlendirilirken sözü edilen çağdaş yaklaşımları içermesi beklenmektedir.

Diğer yandan küreselleşmenin getirdiği “tek tip”leştirici etkilerle yok edilmekte olan kültürel çeşitliliği ve kültürel mirası korumaya, kültürlerarası itişme ve kutuplaşmanın yaşandığı bir dünyada bunun sıkıntılarını aşmaya çalışan SOKÜM Sözleşmesi’nin “somut olmayan kültür” kavramı ve bu alanı tanımlayan yaklaşımı, koruma, yaşatma ve geliştirme amacı altında önemli fırsatlar yaratmaktadır. Sözleşmede tanımlanan somut olmayan kültürel miras tanımı (Oğuz vd. 2005:164 bkz. Madde 2: Tanımlar) doğrudan halkbilimcilerin ya da benzer disiplinlerin ilgi alanında görünüyor olmasına karşın “miras” ve “koruma” kavramlarıyla “ortak bellek” alanlarını korumayı hedeflemesi (Oğuz 2007:5-8) Halk Kültürü dersinin içeriğine ve öğrenme alanlarına yansıtılmasını gerektirmiştir. Bunun temel gerekçesi bir yandan sözleşmenin korumayı amaçladığı alanların özgün eğitim alanında

kendine yer bulamaması, diğer yandan yaygın eğitim ve iletişim ortamlarında popüler kültürün bu alanın içini boşaltıyor olmasıdır.

Halk Kültürü Dersi Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Eğitimciler, “*Öğrenme alanı; birbiriyle ilişkili bilgi, beceri, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapılar*” olarak tanımlamaktadır. Komisyon çalışmalarında “Halk Kültürü Dersi Öğretim Programı” yedi öğrenme alanı (*Halk Bilimi, Toplumsal Uygulamalar, Halk Sanatları, Sözlü Anlatımlar, Halk Bilgisi, Müzik, Oyun Eğlence, Küreselleşme ve Halk Kültürü*) üzerine yapılandırılmış-

tır. Öğrenme alanları 6. 7. ve 8. sınıflarda aynen devam etmekte, bir öğrenme alanı birden fazla üniteyi içermektedir. Dersin öğrenme alanları ile SOKÜM sözleşmesinde tanımlanan “somut olmayan kültürel miras alanları”; a) Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler; b) Gösteri sanatları; c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler; d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar; e) El sanatları geleneği (Oğuz vd. 2005:164), birlikte düşünülerek oluşturulmuştur. Komisyon, bir yandan sözleşmenin tanımladığı ve öğelerini belirlediği somut olmayan kültürel mirası ders içeriğine (müfredatına) yerleştirir-

HALK KÜLTÜRÜ DERSİ ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTELERİ

ÖĞRENME ALANI	6. SINIF	7. SINIF	8. SINIF
	ÜNİTE	ÜNİTE	ÜNİTE
1. HALK BİLİMİ	Halk ve Kültür	Halk Kültürünün Kaynakları	Gelenek ve Değişme
2. TOPLUMSAL UYGULAMALAR	Geçiş Dönemleri	Bayramlar, Kutlamalar	Halk İnançları
3. HALK SANATLARI	Giyim Kuşam ve Süslenme	Geleneksel El Sanatları	Halk Mimarisi
4. SÖZLÜ ANLATIMLAR	Bilmece, Tekerleme, Masal	1) Halk Şiiri 2) Fıkra	1) Atasözleri, Deyimler 2) Mit, Efsane (Söylen, Söylence) 3) Destan, Halk Hikâyesi
5. HALK BİLGİSİ	Halk Mutfağı	Halk Hekimliği	1) Halk Hukuku 2) Halk Takvimi
6. MÜZİK, OYUN, EĞLENCE	Çocuk Oyun ve Oyuncakları	1) Halk Müziği 2) Halk Oyunları	Halk Tiyatrosu
7. KÜRESELLEŞME VE HALK KÜLTÜRÜ	Kültürel Mirası Koruma Bilinci	Kültür Turizmi	Müze ve Halk Bilim Müzeciliği

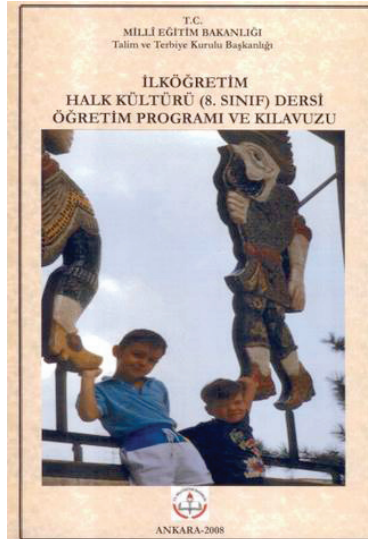
ken diğer yandan 12–15 yaş aralığındaki çocukların eğlenerek, merak ederek ve en önemlisi sorgulayarak öğrenmesini sağlamaya yönelik teknikler/etkinlikler geliştirmeye özen göstermiştir.

Milli Eğitim Bakanlığınca İlköğretim programlarında gerçekleştirilen son değişiklikler doğal olarak Halk Kültürü dersi programlarına yansıtılmıştır. Öğrenci merkezli, etkinlik temelli, öğrenme ve öğretmeyi içinde barındıran yeni öğretim programlarında olduğu gibi Halk Kültürü dersinde de görsellerden yararlanma, projeler geliştirme, kır-kent gezileri, müze ziyaretleri, derleme-araştırma denemeleri, yazılı kaynaklardan yararlanma vb. etkinliklerle, somut olmayan kültürel miras eğitimi hayatın her alanına yayma hedeflenmiştir (MEB 2006). Eğitimci John Dewey'in *“Okul hayatın kopyası değil, bizzat kendisi olmalıdır”* sözünden hareketle bugüne kadar hayatı okulun dışında öğrenen çocuklarımıza bu dersle “hayatı okula taşıma” imkânı doğacaktır. Bu dersin kazanımları öğrencilere kendi kültürünü ve farklı kültürel örüntüleri çok yönlü ve hoşgörülü bir yaklaşımla tanıma, benzerlik ve farklılıkları anlama, karşılıklı anlayış ve duygudaşlık geliştirme olacaktır. Halk kültürünün ve somut olmayan kültürel mirasın, kültürel yaratıcılığın yeni ve özgün yaratmaların esin kaynaklarından biri olduğu düşünülmektedir. Bu dersin temel kazanımlarını üç sözcükle formüle etmek ya da özetlemek mümkündür: kendi kültürünü *tanıma, anlama ve farkında olma*.

Halk Kültürü Dersi Öğretim Programı ve Kılavuz Kitaplar

2006–2007 eğitim öğretim yılında bir saatlik seçmeli ders olarak

Türkiye'deki ilköğretim okullarının 6. sınıflarında okutulan Halk Kültürü dersi, aşamalı olarak 2007–2008 eğitim ve öğretim yılında 7. sınıflarda, 2008–2009 eğitim ve öğretim yılında da 8. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Aşağıda “İlköğretim Halk Kültürü Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu” kitaplarının kapakları yer almaktadır:

Sorunlar, Çözümler

Milli Eğitim Bakanlığının ilköğretim programlarında Halk Kültürü dersi seçmeli/seçimlik dersler arasında yer almaktadır. Eğitim sistemimiz içindeki yeri ve önemi dikkate alındığında bu durumun sakıncalı sonuçlarının olabileceği düşünülmektedir. Kültür eğitiminin bir parçası olan Halk Kültürü dersi, insanımızın toplumsal ve kültürel hayatın değişik alanlarında düşünce, eğilim, tutum ve davranışlarını yansıtan, besleyen, kaynak durumunda olan bir “kültür” dersidir. Bu dersin seçimlik derslere yönelik düşünce ve tutumlarla değerlendirilmemesi gerekir. Bu nedenle Halk Kültürü dersleri seçmeli değil zorunlu ders olarak okutulmalıdır.

Mevcut uygulamada Halk Kültürü dersleri çoğunlukla Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyal Bilgiler, Türkçe gibi alanların öğretmenleriyle sürdürülmektedir. Oysa Halk Kültürü dersinin başarısı bir kültür bilimi ve kültür araştırması alanı olan Halkbilim disiplininde uzmanlaşmış kişilerin öğretmen olarak atanmasına bağlıdır. Üç büyük üniversitemizin (Ankara, Hacettepe ve Gazi Üniversiteleri) bağımsız Halkbilim ve Türk Halk Bilimi Bölümlerinde “Halk Kültürü” dersinin içeriği ile uyumlu lisans ve lisansüstü programlar yer almaktadır. Bu programları bitirenler bu ders için gerekli öğretmen ihtiyacını karşılayacak düzeydedir. Halk Kültürü dersinden amaçlanan sonuçların elde edilmesi için mesleki yetkinliğe önem ve öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Üniversitelerimizin Halkbilim Bölümlerinden mezun, gerekli formasyon eğitimini tamamlamış olanların bu dersin öğretmeni olarak atamalarının yapılabilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Sonuç

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun kısa bir deneme döneminden sonra “seçmeli” statüden “zorunlu” statüye geçirmeyi planladığı bu dersin, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında etkin ve önemli bir araç olacağı düşünülmektedir. İlköğretim Okulları (6. 7. 8. sınıf) Halk Kültürü Dersi Öğretim Programları, halk kültürünü gelecek kuşaklarla örgün eğitim alanında buluşturma çabası olduğu kadar somut olmayan kültürel mirasın tanınmasını, saygı duyulmasını ve geliştirilmesini sağlamada, sözleşmeden doğan yükümlülüklerimizi yerine getirmede somut bir adım hatta ülkemiz adına övünebileceğimiz bir gelişmedir.

KAYNAKLAR

MEB (2006) Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, *İlköğretim Halk Kültürü Dersi (6.Sınıf) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Oğuz, Öcal vd. (2005) “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, *Milli Folklor*, Sayı 65 (Bahar 2005), s.163-171.

Oğuz, Öcal (2007) “Folklor: Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim”, *Milli Folklor*, Sayı 74 (Yaz 2007), s.5-8.